

WYDAWNICTWA PERIODYCZNE CENTRALI ABSTYNNENCKIEJ KÓŁ MŁODZIEŻY (1925–1931)

Izabela Krasińska

 orcid.org/0000-0002-5897-9333

Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

ABSTRACT

Periodical Publications of the Abstinence Center of the Youth Circles (1925–1931)

The subject of the article is the genesis and the content analysis of two abstinence periodicals addressed to the young people and published in Krakow, *Wiadomości Abstynenckie* (1925–1926) and *Młodzież Abstynencka* (1927–1931). These were the press organs of the Abstinence Center of the Youth Circles, organized in 1925 in Kraków and in Poznań the following year. The initiator of the Central Office was Fr. Mieczysław Kuznowicz, the educator of the neglected workers and the craftsmen, a clergyman from the Jesuit congregation. The primary goal of these magazines was to inform the readers about the functioning of the Abstinence Center of the Youth Circles, which through its various activities tried to reduce the alcohol consumption among the Polish youth. *Wiadomości Abstynenckie* and *Młodzież Abstynencka* have been outside of the range of interest of the press and addiction historians. The article presents the results of content analysis of the two eponymous periodicals and on the basis of selected literature on the subject. The conducted analysis confirms the validity of the assumption that the discussed periodicals, along with the other abstinence papers of that period, were the active way of fighting against the addictions, especially alcoholism among the younger generations of Poles.

Keywords: magazines for the youth, abstinence papers, abstinence, alcoholism, interwar Poland

Wprowadzenie

Problem alkoholizmu wśród dzieci i młodzieży oraz sposoby zwalczania tego nałogu były szeroko komentowane i omawiane na łamach pism abstynenckich od początku ich ukazywania się. Pierwszym polskojęzycznym tytułem z tej grupy periodyków było wychodzące od 1843 r. *Pismo Centralne dla Sprawy Wstrzemięźliwości*

w *Wielkim Księstwie Poznańskim* (zob. Krasieńska 2014a, s. 255–263). Wśród 25 czasopism abstynenckich, wydawanych w okresie zaborów na ziemiach polskich oraz w środowiskach emigracyjnych Stanów Zjednoczonych i Niemiec¹, znajdowały się również tytuły adresowane wyłącznie do dzieci i młodzieży. Jedynym abstynenckim periodykiem dziecięcym był *Nasz Przewodnik* (1913–1920), a z myślą o młodzieży hołdującej wstrzemięźliwości od alkoholu, tytoniu, hazardu i rozwiązłości płciowej oraz wiernej zasadom wychowania narodowego w duchu katolickim wydawano *Młodzież* (1906–1907 oraz 1910–1912), *Świt* (1908–1910) i *Hasła Filareckie* (1911) (zob. Krasieńska 2014b, s. 299–318; Krasieńska 2015, s. 193–203; Krasieńska 2018b, s. 83–89, 107–111, 124–128, 140–146; Theiss 2009, s. 73–86).

Lata 1918–1939 przynoszą nowe polskojęzyczne abstynenckie periodyki przeznaczone dla młodzieży i nauczycieli, z których dwa wychodziły w Lublinie: *Młodzież Błękitna* (1928–1929) i *Nauczyciel – Abstynent* (1929) zostały już opracowane (zob. Krasieńska 2018a, s. 105–119; Krasieńska 2019, s. 195–212), a dwa kolejne, czyli *Wiadomości Abstynenckie* (1925–1926) i *Młodzież Abstynencka* (1927–1931), zostaną bardziej szczegółowo zaprezentowane w niniejszym artykule.

Celem artykułu jest omówienie obecnie mało znanych, a w dodatku niszowych i niecieszących się większym zainteresowaniem historyków prasy, periodyków abstynenckich adresowanych do młodzieży opowiadającej się za wstrzemięźliwością, czyli *Wiadomości Abstynenckich* i *Młodzieży Abstynenckiej*. Czasopisma te ukazywały się nakładem Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży² w Krakowie. Obok innych pism abstynenckich okresu dwudziestolecia międzywojennego, a zwłaszcza *Trzeźwości*, *Przyjaciela Trzeźwości*, *Świtu*, *Walki z Alkoholizmem*, *Młodzieży Błękitnej* oraz *Nauczyciela – Abstynenta*, aktywnie włączyły się one w zwalczanie nałogów, a zwłaszcza alkoholizmu wśród młodych pokoleń Polaków. Na swoich łamach prezentowały zagadnienia dotyczące organizowania towarzystw abstynenckich i pracy w nich, zachęcały do wstępowania w ich szeregi, a przede wszystkim uczyły, jak wytrwać w trzeźwości. Ze względu na charakter i specyfikę badań posłużono się metodami charakterystycznymi dla nauk prasoznawczych (jakościowa analiza

- 1 W kolejności ukazywania się były to: *Pismo Centralne dla Sprawy Wstrzemięźliwości w Wielkim Księstwie Poznańskim* (1843–1845) – po zmianie tytułu *Zwiastun Wstrzemięźliwości w Wielkim Księstwie Poznańskim*; *Wszechbrat Bracki* (1860–1861); *Pobudka do Szerzenia Wstrzemięźliwości* (1891–1896); *Wstrzemięźliwość* (1900–1914); *Eleusis* (1903, 1907–1909, 1911); *Iskra – Gliwice* (1903); *Miesięcznik dla Popierania Ruchu Wstrzemięźliwości* – po zmianie tytułu *Świt. Miesięcznik dla Popierania Ruchu Wstrzemięźliwości* (1903–1914); *Przyszłość* (1905–1914); *Przyszłość dla Ludu* (1905); *Życie bez Tytoniu* (1906–1907); *Czystość* (1905–1909); *Młodzież* (1906–1907, 1910–1912); *Przyszłość Ludu* (1906–1914); *Wyzwolenie* (1906–1914); *Przyjaciela Trzeźwości* (1907–1914); *Świt. Pismo polskiej młodzieży abstynenckiej* (1908–1910); *Zdrowe Życie* (1909); *Wiadomości z Ruchu Wstrzemięźliwości* (1910–1911); *Iskra – Kraków* (1910–1914); *Życie bez tytoniu jak największej liczby rodaków jest naszym celem* (1910–1911); *Hasła Filareckie* (1911); *Abstynent* – po zmianie tytułu *Odrodzenie (Abstynent)* (1911–1915); *Jarskie Życie* (1912); *Walka z Alkoholizmem* (1913–1914); *Nasz Przewodnik* (1913–1920).
- 2 Używano również nazw: Centrala Kół Abstynenckich Młodzieży, Centrala Abstynenckich Kół Młodzieży oraz Centrala Kół Młodzieży Abstynenckiej.

zawartości prasy) oraz historycznych (historyczno-krytyczna analiza źródeł, analiza problemowa i chronologiczna).

Wywód składa się z czterech części. W pierwszej przedstawiono cechy charakterystyczne krakowskiej prasy adresowanej do dzieci i młodzieży w okresie międzywojennym – z uwagi na fakt, że w tym mieście ukazywały się periodyki stanowiące przedmiot niniejszego artykułu. Druga część została poświęcona genezie czasopism Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży. W części trzeciej omówiono cechy formalno-wydawnicze *Wiadomości Abstynenckich* i *Młodzieży Abstynenckiej*, a ostatnia część prezentuje ich zawartość treściową.

Krakowska prasa dla dzieci i młodzieży w okresie międzywojennym

Kraków w latach 1918–1939 był jednym z ważniejszych ośrodków wydawniczych prasy dziecięcej i młodzieżowej. Z badań przeprowadzonych przez Annę Faber-Chojnacką wynika, że wówczas ukazywało się tutaj 70 zarejestrowanych czasopism adresowanych do młodych czytelników: 2 tytuły przeznaczone były dla dzieci młodszych (9–12 lat)³, a 3 dla dzieci starszych (12–15 lat)⁴. Ponadto inicjatorami 3 tytułów były osoby prywatne⁵, 26 stanowiły pisma uczniowskie (szkolne)⁶, 11 wychodziło z inicjatywy Kościoła katolickiego, związków i stowarzyszeń religijnych⁷, 14 tytułów stanowiły pisma harcerskie⁸, a 11 wydawały stowarzyszenia, organizacje, zrzeszenia i związki młodzieżowe oraz społeczne⁹ (Faber-Chojnacka 1991, s. 271; Faber-Chojnacka 1995, s. 17–41). W tej ostatniej grupie znalazły się *Wiadomości Abstynenckie*, później *Młodzież Abstynencka*.

3 *Dziatwa Polska* i *Słoneczko*.

4 *Mały Świątek*; *Hostia* i *Murzynek*.

5 *Dziś i Jutro*; *Hejnał*; *Rycerzyk*.

6 *Błękitna Ósemka*; *Błyski*; *Czwartek*; *Gazetka*; *Gazetka Szkolna*; *Humor Studencki*; *Młodzi*; *Natura*; *Na Przełomie*; *Nasz Świat*; *Nasz Przegląd*; *Nasz Wyraz*; *Nasza Droga*; *Nasze Myśli*; *Nasze Życie*; *Obrok Duchowy*; *Pierwsze Kroki*; *Pierwsze Wzloty*; *Pisemko Naukowo-Techniczne*; *Promyk*; *Świt* (IV Gimnazjum im. H. Sienkiewicza); *Świt* (Prywatne Gimnazjum im. H. Kaplińskiego); *Światłocienie*; *Z Ławy Szkolnej*; *Zew*; *Znicz*; *Żaczek Nadwiślański*.

7 *Hostia*; *Murzynek*; *Cześć Maryi*. *Miesięcznik Sodalicii Mariańskiej Uczennic Szkół Średnich*; *Echo Salezjańskiej Bursy Fundacji Księcia Al. Lubomirskiego*; *Młode Życie*; *Młody Las*; *Młodzież Misyjna*; *Młodzież Polska*; *Nasza Myśl*; *Przewodnik Młodzieży Żeńskiej*; *Przyjaciel Sług* – od 1919 r. *Głos Dziewcząt Polskich*.

8 *Biuletyn Działu Duszpasterskiego Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego*; *Codzienny Goniec Harcerski*; *Dym*; *Duch Trzynastka*; *Jeszcze Jedno*; *Łza Krokodyla*; *Młodzik*; *Nasze Pisemko*; *Podwawelski Harcerz*; *Rozkazy i Okólniki Zarządu Okręgu Koła Dawnych Harcerzy*; *Komend Chorągwi Harcerk i Harcerzy ZHP Okręg Krakowski*; *Śmieszna Historia*; *Trzynastek*; *Wiadomości Harcerskie*; *Zupa Obozowa*.

9 *Młoda Polska*. *Pismo Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej „Unia”*; *Młoda Polska*. *Pismo Małopolskiego Związku Młodzieży przy Małopolskim Towarzystwie Rolniczym*; *Miesięcznik Krajoznawczy dla Młodzieży*; *Młodzi! Na Morze*; *Nowiny Krajoznawcze*; *Płomienie*. *Pismo Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych*; *Płomienie*. *Pismo Spółdzielni Wydawniczej „Płomienie*; *Strażnica*; *Wiadomości Abstynenckie* – od 1927 r. *Młodzież Abstynencka*; *Zew Młodej Wsi*; *Znicz*.

Jeżeli chodzi o częstotliwość ukazywania się poszczególnych tytułów, to 30 stanowiły miesięczniki, 7 dwutygodniki i tyle samo kwartalniki, 3 były tygodnikami i aż 23 to tzw. nieregularniki. Większość z pism adresowanych do młodego odbiorcy to efemerydy wydawnicze ukazujące się mniej więcej przez rok, ale były też takie, które na rynku prasowo-wydawniczym gościły nawet dłużej niż pół wieku. Dotyczyło to *Małego Światka*, którego pierwszy numer opuścił prasy drukarskie w 1887 r. Z krótką przerwą (1922–1923) to piśmko ukazywało się do wybuchu drugiej wojny światowej (Faber-Chojnacka 1993, s. 111–115)¹⁰.

Głównymi założeniami, które przyświecały redakcjom periodyków dziecięcych i młodzieżowych, były m.in. wychowanie młodego pokolenia Polaków w kulcie odrodzonego państwa, jego historii, tradycji, kultury i religii katolickiej. Ponadto przekaz skupiał się na kształceniu przyszłych działaczy społecznych i bojowników gotowych do poświęcenia ojczyźnie, posłusznych rządowi, wykazujących wrogą postawę wobec Związku Radzieckiego i rewolucji bolszewickiej; obejmował też polonizowanie mniejszości narodowych. Dla twórców tych pism ważne było także wyrabianie w odbiorcach tężyzny fizycznej, propagowanie sportu, zasad higieny czy udzielanie wskazówek moralnych np. w kwestach abstynencji od alkoholu i innych używek (Faber-Chojnacka 1991, s. 273).

Geneza periodyków Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży

Wiadomości Abstynenckie i *Młodzież Abstynencka* wiążą się z osobą jezuity o. Mieczysława Józefa Kuznowicza (1874–1945), syna częstochowskiego cukiernika, któremu w 1906 r. powierzono odpowiedzialne stanowisko kierownika Opieki św. Stanisława Kostki nad Terminatorami; jeszcze w tym samym roku przekształcił ją w Związek Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej pod wezwaniem św. Stanisława Kostki. Do zadań Związku należało wyszukiwanie majstrom uczciwych i pracowitych terminatorów, łagodzenie sporów między nimi, zapewnienie terminatorom bezpłatnej opieki medycznej, a głównie zagwarantowanie im wykształcenia w wieczorowych zawodowych szkołach uzupełniających. W Krakowie i Lwowie z ramienia Związku funkcjonowały zawodowe szkoły przeznaczone dla stolarzy, szewców, krawców, ślusarzy, rzeźników, masarzy, piekarzy, a nawet dla młodocianych robotnic, np. krawcowych. W 1907 r. do Związku należało 302 członków, a w 1911 r. – 341. Nie była to liczba duża, biorąc pod uwagę, że w 1906 r. w Galicji było około 24 tys. czeladników i przeszło 15 tys. uczniów rękodzielniczych. Największym zainteresowaniem ta organizacja cieszyła się wśród przyszłych stolarzy, krawców i szewców (Kuznowicz 1912, s. 195; Krasieńska 2008, s. 519; Krasieńska 2016, s. 113).

Celem Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej pod wezwaniem św. Stanisława Kostki, w myśl statutu z 1927 r., było wychowanie członków pod względem religijnym, oświatowym, moralnym, fizycznym i społecznym, a także ich

¹⁰ *Mały Świataek* początkowo był wydawany we Lwowie, następnie w Poznaniu i od 1928 r. w Krakowie.

wyszkolenie zawodowe dla dobra oraz pożytku odrodzonej ojczyzny i na zasadach ogłoszonych przez Kościół katolicki (Statut 1927, s. 3).

Jeszcze przed pierwszą wojną światową w strukturach Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej pod wezwaniem św. Stanisława Kostki funkcjonowało wiele kół, sekcji, klubów oraz różnych instytucji, np. bursa, kółko oświatowe, kółko śpiewacze i muzyczne, kółko dramatyczne, biblioteka z czytelnią, klub gimnastyczny, klub footballistów, kasa oszczędnościowa, herbaciarnia, szwalnia, pralnia, a nawet osobny dom związkowy w Krakowie przy ul. Skarbowej 2. W okresie międzywojennym obok już istniejących powołano nowe koła i sekcje, np. koło wychowania obywatelskiego, koło samokształceniowe, koło misyjne, sekcję kursów dokształcających, sekcję prasową, drużynę harcerską, poradnię lekarską, aptekę i inne (Dalewski 1947, s. 11; Krasieńska 2008, s. 519; Krasieńska 2016, s. 113–114; Mółka 2006, s. 36–45).

Mieczysław Kuznowicz w ramach prac Związku rozpoczął również działalność abstynencką (antyalkoholową i antynikotynową) wśród wychowanków. Starał się zapobiegać wpływowi środków uzależniających na rozwój młodego organizmu. Do realizacji tego celu niezbędne okazały się funkcjonujące w strukturach Związku koło abstynentów oraz Liga przeciw paleniu tytoniu. Zorganizowanie kół antyalkoholowych było niezbędne. Jeszcze w 1911 r. Związek przeprowadził badania statystyczne. Objęto nimi 204 przyszłych robotników i rzemieślników w wieku 14–20 lat. Wyniki przedstawiały się następująco: wstrzemięźliwość od alkoholu zadeklarowało tylko 13 osób, okazjonalnie spożywały go 94 osoby, a nadużywały 34. Pozostałe 63 należały do związkowego koła abstynenckiego (Krasieńska 2008, s. 520).

Efektom przeciwalkoholowej i przeciwnikotynowej działalności o. Kuznowicza oraz krakowskiego koła młodzieży abstynenckiej było powstanie wielu bliźniaczych kół, a przede wszystkim zorganizowanie w 1925 r. Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży przy Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej pod wezwaniem św. Stanisława Kostki, o której będzie jeszcze mowa.

W szkicu poświęconym życiu i działalności o. Mieczysława Kuznowicza pt. „Ubył człowiek” Marian Padechowicz napisał:

Całemu dziełu Ojca Kuznowicza [...] brakowało przede wszystkim tego, co się nazywa dzisiaj propagandą czy reklamą. Trzymał się On [...] zasady: „niech nie wie lewica, co daje prawica”. Maksyma ta niewątpliwie szczytna, ale mająca zastosowanie przede wszystkim w życiu jednostek, nie może być absolutnie przenoszona na dzieła i organizacje życia, zwłaszcza w czasach dzisiejszych. Takiemu wychowawcy i nauczycielowi, jakim był Ojciec Kuznowicz, bojownikowi o zasady sprawiedliwości społecznej, nie wolno nie korzystać z radia, filmu, prasy, reklamy, by głosić swoje idee (Padechowicz 1946, s. 73).

Związek zaczął więc wydawać własny periodyk *Przegląd Miesięczny Działalności Związku Młodzieży Rękodzielniczej i Przemysłowej w Krakowie* (1925–1926), który w zamierzeniu twórcy, czyli o. Kuznowicza, miał się ukazywać jako miesięcznik,

ale z czasem kłopoty finansowe udaremniły te plany i pismo drukowano z częstotliwością kwartalną. Obowiązki redaktora powierzono Tadeuszowi Dalewskiemu (1894–1979), synowi woźnego na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dalewski uczył się drukarstwa i ukończył szkołę graficzną, od samego początku zaangażowany był w działalność Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej pod wezwaniem św. Stanisława Kostki, pełniąc wiele funkcji. Dzięki przedsiębiorczości i pomysłowości zwrócił na siebie uwagę o. Kuznowicza i wkrótce stał się jego najbliższym współpracownikiem. W 1922 r. został sekretarzem generalnym, a następnie dyrektorem organizacyjnym Związku (Padechowicz 1946, s. 73; *Bursa*).

Po dwuletniej przerwie spowodowanej najprawdopodobniej problemami finansowymi periodyk został wznowiony i od stycznia 1929 do marca 1939 r. ukazywał się pod zmienionym tytułem *Związkowiec. Organ Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej*.

Po Tadeuszu Dalewskim redaktorem odpowiedzialnym został Mieczysław Jabłoński, następnie Stanisław Haczekiewicz, Z. Kozakiewicz, W. Zieliński i od połowy 1937 r. ponownie Dalewski. Siedziba redakcji *Przeglądu*, a potem *Związkowca* mieściła się w gmachu Związku w Krakowie przy ul. Skarbowej 2; Związek był również wydawcą periodyków. Tłoczono je w Krakowie początkowo w Drukarni Polskiej Franciszka Zemanka, a następnie w Drukarni „Powściągliwość i Praca”, potem w Katowicach w Drukarni „Stella”, a od 1933 r. ponownie w Krakowie u Władysława Ludwika Anczyca i Spółki. Objętość numeru *Związkowca* wahała się od 16 do 44 stron. Cena zeszytu wynosiła 2 zł, a za roczną prenumeratę należało zapłacić 6 zł.

Wznawiając w 1929 r. organ Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej pod wezwaniem św. Stanisława Kostki, redaktor Dalewski napisał:

W roku 1925–6 Związek wydawał pismo pt. *Przegląd działalności Związku Młodz[ieży] ręk[odzielniczej] i przem[ysłowej] w Krakowie*, ograniczające się jedynie do funkcji sprawozdawczych. Ponieważ jednak organ ten był niewystarczającym, zlikwidowano to pismo i dziś dopiero, pomimo trudności, przystępuje Związek do nowego wydawnictwa pt. *Związkowiec*, które na razie jako kwartalnik stale ukazywać się będzie. Oby pismo to – mające być odzwierciedleniem życia i prac wśród młodzieży przem[ysłowej] i ręk[odzielniczej] zyskało życzliwe poparcie tych, którzy się z nim zetkną, i wniosło w jak najszersze warstwy społeczeństwa zrozumienie o konieczności tej pracy i jej znaczeniu (Od Redakcji 1929, s. 1).

Duże zasługi dla periodyku związkowego miał o. Kuznowicz, który zamieszczał na jego łamach swoje „nieraz płomienne artykuły”, w których pisał o sprawach moralnie zaniedbanej młodzieży robotniczej i rzemieślniczej. Apelowal do władz państwowych i samorządowych, aby zainteresowały się problemami młodzieży (Padechowicz 1946, s. 73). Padechowicz odnotował:

Żywo bardzo obchodzi go statystyka przestępstw. Wyciąga z niej wnioski ze strat moralnych, materialnych i kulturalnych, jakie cały naród przez to ponosi.

Wskazuje jednocześnie środki zaradcze na te społeczne niedomagania. Dusza młodzieńca i jego przyszły los to ustawiczna troska szermierza wielkiej sprawy narodowej, bo dotyczącej jasnej przyszłości narodu i jego wspaniałego rozwoju wśród innych społeczeństw świata, lub ciemnej przepaści, w której zginąć może. Przed tą ostatecznością ostrzegał [Kuznowicz], a sam dawał najlepszy przykład, jak krajowi służyć (Padechowicz 1946, s. 73–74).

Wiadomości Abstynenckie i Młodzież Abstynencka

Do wielu przestępstw, przed którymi ostrzegał o. Kuznowicz, dochodziło często pod wpływem alkoholu, dlatego Związek postanowił wydawać periodyk poświęcony zwalczaniu nałogów, a zwłaszcza pijaństwa, i tak doszło do powstania *Wiadomości Abstynenckich* z podtytułem: *Biuletyn Centrali Kół Abstynenckich Młodzieży*. Pierwszy numer datowany był na październik–listopad 1925 r., a kolejny opuścił prasy drukarskie w grudniu, choć w zamierzeniu twórców miał to być kwartalnik. W 1926 r. ukazały się tylko dwa pojedyncze numery w styczniu i lutym, a pozostałe były skumulowane (po trzy lub cztery). Ogółem w latach 1925–1926 ukazało się siedem numerów. *Wiadomości Abstynenckie* były – jak wynikało z winiety tytułowej – samoistnym wydawniczo dodatkiem do *Przeglądu Miesięcznego Działalności Związku Młodzieży Rękodzielniczej i Przemysłowej w Krakowie*. Objętość numeru wynosiła od 4 do 10 stron, pisemko wydawano w formacie 30 × 23 cm, w dwuszpaltowym układzie strony, a drukowano w Krakowie u Władysława Ludwika Anczyca i Spółki. Ukazywało się nakładem Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży przy Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej pod wezwaniem św. Stanisława Kostki. Cena wahała się od 25 do 50 gr. Najprawdopodobniej w celu obniżenia kosztów druku biuletyn wydawano bez okładek. Umieszczone w winiecie tytułowej hasło brzmiało: „Pijaństwem największe narody w gruzy się rozpadają, trzeźwością stają się niezwyciężone”. Redaktorem *Wiadomości Abstynenckich* był Tadeusz Olpiński (Faber-Chojnacka 1995, s. 38, 105–106).

Z uwagi na fakt, że w 1926 r. zaprzestano wydawania *Przeglądu*, przestał ukazywać się również dodatek do tego pisma, czyli *Wiadomości Abstynenckie*. Jednak już w 1927 r. prasy drukarskie opuściła *Młodzież Abstynencka* stanowiąca, jak wynika z winiety tytułowej, kontynuację *Wiadomości Abstynenckich*, przy czym był to już samodzielny tytuł. Zmianom nie uległ wydawca ani redaktor odpowiedzialny. Na stanowisku tym Olpiński pozostał do końca 1928 r., po nim przez pół roku redaktorem był Władysław Nowak, następnie od połowy 1929 do grudnia 1930 r. Bronisław Sikorski, a od stycznia 1931 r. do końca ukazywania się Eugeniusz Jelonek (1898–1985), historyk, filozof, nauczyciel gimnazjalny i działacz katolicki (Jelonek-Litewka, Litewka b.d.). Tłoczeniem pisma zajmowała się początkowo Drukarnia Polska Franciszka Zemanka w Krakowie przy ul. Tadeusza Kościuszki 3, od numeru 4 z 1929 r. Drukarnia „Powściągliwość i Praca” mieszcząca się również w Krakowie przy ul. Kazimierza Wielkiego 95, od maja 1930 r. Drukarnia „Fortuna”

w Krakowie, ul. Powiśle 12, natomiast od kwietnia 1931 r. do końca ukazywania się *Młodzież Abstynencką* ponownie tłoczno w Drukarni „Powściągliwość i Praca”. W latach 1927–1930 pismo wydawano w formacie 24 × 17 cm, a w 1931 r. nastąpiła nieznaczna zmiana formatu (23 × 15 cm). Objętość pojedynczego numeru tego kwartalnika miała najczęściej 16 stron, ale zdarzały się również numery liczące 20–24 strony, a cena wynosiła 25–50 gr. Był to organ Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży w Krakowie i Poznaniu. W winiecie tytułowej, obok hasła przewodniego, które nie uległo zmianie¹¹, znajdowało się logo młodzieżowej odznaki abstynenckiej, czyli krzyża z orłem (Faber-Chojnacka 1995, s. 106). W latach 1927–1931 ukazało się 20 numerów. Pismo drukowano w nakładzie 1200 egzemplarzy. Redakcja narzekała jednak na brak prenumeratorów, co doprowadziło do strat finansowych i likwidacji periodyku. *Młodzież Abstynencka* miała kilka stałych działów: „Obce kraje wobec alkoholizmu”, „Recenzje książek i czasopism abstynenckich”, „Żarty i anegdoty” oraz „Cennik wydawnictw abstynenckich” (Faber-Chojnacka 1995, s. 107).

Zawartość periodyków Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży

Drukowane na łamach *Wiadomości Abstynenckich* oraz *Młodzieży Abstynenckiej* teksty były w pełni poświęcone problemom wstrzemięźliwości, głównie od alkoholu, ale pisano też o niktynizmie, np. w dwuczęściowym artykule wstępnym *Tytoń a alkohol* autorstwa Stanisława Ciechanowskiego (Ciechanowski 1925, s. 1–3; Ciechanowski 1926, s. 1–2). Dostrzegano negatywny wpływ alkoholu na jednostkę, rodzinę i społeczeństwo, prezentując sposoby walki z tym nałogiem. Odnoszono się również do alkoholizmu jako choroby i zakładowego leczenia alkoholików w Świacku, Gościejewie oraz w poradni w Krakowie.

W omawianych periodykach drukowano sprawozdania z polskich oraz międzynarodowych zjazdów i kongresów przeciwalkoholowych. Dość obszernie zrelacjonowano odbywający się 1 listopada 1925 r. w Krakowie II Zjazd Młodzieży Abstynenckiej, VII Polski Kongres Przeciwalkoholowy w Warszawie (8–12 listopada 1927), VIII Polski Kongres Przeciwalkoholowy w Lublinie (8–9 grudnia 1928), XVIII Międzynarodowy Kongres Przeciwalkoholowy w Dorpacie, obecnie Tartu na Łotwie (21–28 lipca 1926) czy XIX Międzynarodowy Kongres Przeciwalkoholowy w Antwerpii (20–25 sierpnia 1928). Odniesiono się także do organizowanych wystaw przeciwalkoholowych, np. krakowskiej (1–7 listopada 1926).

Centrala Abstynencka Kół Młodzieży była też współorganizatorem tzw. Tygodnia Propagandy Trzeźwości, czyli cyklicznej inicjatywy przeprowadzanej każdego roku (od 1927 r.). Tydzień Propagandy Trzeźwości stanowił okres nasilenia propagandy antyalkoholowej. W tym czasie wydawano broszury i druki ulotne, organizowano przeciwalkoholowe wystawy, odczyty, wykłady, prelekcje oraz gromadzono środki finansowe na dalszą działalność abstynencką. Tydzień Propagandy Trzeźwości zainicjowała funkcjonująca od 15 listopada 1922 r. Polska Liga Przeciwalkoholowa

11 Od 1928 r. w winiecie tytułowej *Młodzieży Abstynenckiej* nie drukowano już hasła przewodniego.

(Toporowicz 1988, s. 277). Na łamach *Młodzieży Abstynenckiej* odniesiono się do Tygodnia Propagandy Trzeźwości w Krakowie w 1927 r. (Tydzień 1927, s. 8). W kolejnym roku imprezie towarzyszyły wystawa przeciwalkoholowa zorganizowana w Tarnowie oraz cykl wykładów radiowych „mających na celu oświecenie sprawy alkoholizmu i trzeźwości” (Tydzień 1928, s. 5).

Na łamach omawianych periodyków sporo miejsca poświęcano alkoholizmowi i jego zwalczaniu poza granicami kraju. Drukowano wiersze oraz umoralniające nowele i opowiadania, przytaczano przysłowia i anegdoty o alkoholu. Propagowano naukową i popularnonaukową literaturę antyalkoholową wydawaną nie tylko przez Centralę, np. publikacje: Jana Ciemniejskiego „Jak zakładać i prowadzić koła abstynenckie młodzieży” (Kraków: nakładem Centrali Kół Abstynenckich Młodzieży 1927), Jana Szymańskiego „Społeczne i państwowe znaczenie walki z alkoholizmem” (Kraków: nakładem Centrali Kół Abstynenckich Młodzieży 1928), Andrzeja Niesiołowskiego „Alkohol a robotnik” (Poznań: nakładem Składnicy Abstynenckiej 1927), Romany Dediowej „Nowoczesna kobieta w walce o własne szczęście” (Poznań: nakładem Polskiej Ligi Przeciwalkoholowej 1928) czy „Alkoholologia. Książka podręczna dla walczących z alkoholizmem” (Warszawa: nakładem Polskiego Towarzystwa Walki z Alkoholizmem „Trzeźwość” 1928). Drukowano nawet recenzje tych książek, jak również podawano ich ceny.

W analizowanych periodykach dużo uwagi poświęcano funkcjonowaniu krakowskiej i poznańskiej Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży, publikując m.in. sprawozdania z jej działalności.

Jak już wspomniano, Centrala krakowska została zorganizowana w 1925 r. przy Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej pod wezwaniem św. Stanisława Kostki. Było to przełomowe wydarzenie w działalności abstynenckiej Związku. Finansowego wsparcia udzieliło Centrali Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Nadrzędnym jej celem było szerzenie idei abstynenckiej wśród młodzieży, głównie małopolskiej, łódzkiej, wołyńskiej, poleskiej i pińskiej. Pozostałe obszary Polski znalazły się pod wpływem zorganizowanej w 1926 r. Centrali w Poznaniu z siedzibą przy alei Marcinkowskiego. Kierował nią ks. Tadeusz Gałdyński (1891–1941), kapelan wojskowy, działacz oświatowy, społeczny i abstynencki. Pełnił on m.in. funkcję sekretarza generalnego Katolickiego Związku Abstynentów, współorganizował polskie kongresy przeciwalkoholowe, uczestniczył w zagranicznych, opowiadał się też za zakazem sprzedaży alkoholu w niedziele i święta (Romaniuk 1996, s. 91–92). W składzie zarządu głównego Centrali krakowskiej znaleźli się natomiast: o. Mieczysław Kuznowicz (prezes) oraz Tadeusz Dalewski, Eugeniusz Jelonek i Marian Lesiak. Siedziba Centrali mieściła się początkowo przy ul. Krupniczej 29, a następnie została przeniesiona do nowego gmachu Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej pod wezwaniem św. Stanisława Kostki znajdującego się przy ul. Skarbowej 2. Dzięki specjalnym subwencjom Centrala krakowska doczekała się własnego biura oraz składnicy z materiałami propagandowymi. W listopadzie 1926 r. zorganizowała wystawę antyalkoholową, którą zwiedziło przeszło 8 tys. osób. 15 sierpnia 1927 r. z jej inicjatywy odbyła się loteria fantowa, której celem było propagowanie napojów bezalkoholowych. W 1929 r. Centrala wraz z krakowskim

odziałem Polskiego Towarzystwa Walki z Alkoholizmem „Trzeźwość”, z którym zresztą owocnie współpracowała, zorganizowały Tydzień Propagandy Trzeźwości, a w 1931 r. przygotowała w Krakowie ogólnopolski kongres przeciwalkoholowy. W gmachu związkowym z inicjatywy Centrali krakowskiej otwarty został bufet bezalkoholowy. Urządzała ona też wiece antyalkoholowe, zjazdy młodzieży abstynenckiej, wysyłała najaktywniejszych przedstawicieli na międzynarodowe i polskie kongresy przeciwalkoholowe. 28 kwietnia 1930 r. z inicjatywy Centrali poznańskiej doszło natomiast do zorganizowania manifestacji młodzieży w sprawie alkoholizmu. Manifestanci wystosowali kilka odezwo do młodzieży, różnych innych organizacji zwalczających nałóg pijaństwa, władz państwowych, a przede wszystkim do ogółu społeczeństwa. Krakowska Centrala zorganizowała zaś cykl odczytów, wykładów, pogadank i prelekcji, np. w 1929 r. jej członkowie wygłosili 1249 wykładów dla 57 606 słuchaczy młodszych i 344 dla 18 863 osób starszych (Centrala 1925, s. 5; Sprawozdanie 1930, s. 3; Ze zjazdu 1930, s. 10; Mółka 2006, s. 167–168; Krasińska 2016, s. 117).

Z inicjatywy Centrali krakowskiej doszło też do zorganizowania kursu abstynenckiego (6 listopada 1927) z udziałem około 150 osób. Podczas trwania kursu wygłoszono kilka wykładów. Lekarz szkolny Stanisław Poźniak w swym wystąpieniu skupił się na młodzieży jako przyszłych nauczycielach i wychowawcach. Kolejny prelegent Wincenty Wysocki, reprezentujący Towarzystwo Szkoły Ludowej, przedstawił zasady organizowania i przygotowywania zebrań oraz wykładów abstynenckich, a Eugeniusz Jelonek udzielił uczestnikom kursu cennych wskazówek odnoszących się do funkcjonowania szkolnych kół abstynenckich (III. Kurs 1927, s. 56–57).

W celu uniknięcia nieporozumień i dublowania pracy 30 marca 1928 r. doszło do podpisania umowy pomiędzy centralami krakowską i poznańską reprezentowanymi przez Olpińskiego oraz Gałdyńskiego. Od tej pory w gestii Centrali krakowskiej leżało zakładanie, wizytowanie i roztaczanie opieki nad kołami młodzieży abstynenckiej należącymi do kuratoriów okręgów szkolnych krakowskiego, łódzkiego, lwowskiego, poleskiego i wołyńskiego oraz kół pozaszkolnych powstałych na terenach diecezji krakowskiej, kieleckiej, sandomierskiej, przemyskiej, częstochowskiej, łódzkiej, tarnowskiej, warszawskiej i pińskiej. Centrala poznańska od tej pory odpowiadała za koła powstałe na terenie kuratorium szkolnego poznańskiego, warszawskiego, pomorskiego, lubelskiego i wileńskiego, jak również za koła pozaszkolne istniejące na obszarze diecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej, łomżyńskiej, podlaskiej, lubelskiej, wrocławskiej, płockiej, chełmińskiej oraz wileńskiej. Za ruch abstynencki wśród studentów odpowiedzialne były natomiast Związki Akademików Abstynentów w Poznaniu i Krakowie (Umowa 1928, s. 22).

W połowie 1928 r. Centrala krakowska sprawowała pieczę nad 125 kołami abstynenckimi funkcjonującymi w 89 miejscowościach, a pod koniec tego roku funkcjonowało już 319 kół obejmujących 8370 członków. W 1929 r. nastąpił kolejny wzrost liczby kół do 353 i członków do 12 160 osób. W takiej sytuacji konieczne stało się opłacenie specjalnego instruktora do spraw walki z alkoholizmem w osobie Stanisława Haczkiwicza, studenta medycyny Uniwersytetu Jagiellońskiego (Olpiński 1928, s. 35; Sprawozdanie 1929, s. 23–24; Sprawozdanie 1930, s. 3).

Na łamach *Młodzieży Abstynenckiej* podawano też wskazówki dotyczące zorganizowania takich kół. Należało rozpocząć od poznania lokalnego środowiska i stanu spożycia alkoholu na danym obszarze. Polecano „wciągnąć” do pracy abstynenckiej miejscowego duchownego, lekarza i nauczyciela, których nazywano „zawodowymi sprzymierzeńcami” dla zakładających koła, a następnie pozyskać członków – miejscową młodzież (Jak przygotować 1927, s. 10–11). Przestrzegano przed zakładaniem kół, których członkami były osoby obu płci, pisząc: „Można dziś śmiało twierdzić, że w organizacjach, które składają się z obu płci, na ogół praca poważna, ideowa idzie oporniej, gorzej, napotyka stale na przeciwności, które streszczają się w chęci bawienia się. W abstynencji nie można się bawić! Za poważna to rzecz” (Jak przygotować 1927, s. 10).

Do zadań abstynenckich kół młodzieży przynależnych do Centrali należało organizowanie zebrań, wykładów, odczytów, pogadanek oraz prelekcji, urządzenie przedstawień teatralnych, rocznicowych i okolicznościowych akademii, bibliotek, a nawet zabaw tanecznych, podczas których nie serwowano alkoholu.

W strukturach Centrali krakowskiej funkcjonował też Związek Akademików Abstynentów, który zainicjował swoją działalność 27 stycznia 1926 r. Organizacja cieszyła się większym zainteresowaniem wśród studentów filozofii, prawa i teologii; po zebraniu inauguracyjnym zapisało się do niej 16 osób. W myśl statutu zatwierdzonego 14 marca tegoż roku Związek Akademików Abstynentów objął zasięgiem swego oddziaływania studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Górniczej i Akademii Sztuk Pięknych, a członkami mogły być wszystkie studiujące tam osoby bez względu na płeć. Wymagano jednak od nich odbycia miesięcznego okresu próbnego, podczas którego obowiązywała pełna abstynencja od wszelkich napojów alkoholowych. Okres przynależności do organizacji musiał trwać przynajmniej rok (Koło 1926, s. 5; Stowarzyszenie 1926, s. 3–4). Na przykład koło działające przy Uniwersytecie Jagiellońskim podczas zebrania w marcu 1926 r. zorganizowało odczyt „Gruźlica a alkoholizm”, a 4 lutego następnego roku student teologii Bronisław Boguszewski zreferował zagadnienie dotyczące stosunku młodzieży do abstynencji. Podczas Tygodnia Propagandy Trzeźwości w 1927 r. członków koła odwiedził m.in. biskup pomocniczy krakowski ks. Stanisław Rospond (O czym 1927, s. 13). Stowarzyszenie skupiające studentów opowiadających się za pełną abstynencją od napojów alkoholowych funkcjonowało też przy Centrali w Poznaniu i liczyło 32 członków. Z jego inicjatywy doszło do zorganizowania wystawy literatury przeciwalkoholowej, a członkowie wygłaszali referaty w innych abstynenckich organizacjach (Zarząd 1928, s. 30–31).

Podsumowanie

Po odzyskaniu niepodległości spożycie alkoholu wśród najmłodszych wzrosło. Ks. Michał Sopoćko w przeprowadzonych w 1924 r. badaniach wykazał, że w warszawskich szkołach powszechnych i średnich 65,7% uczniów spożywało alkohol, a głównie wódkę. Podobnie sytuacja przedstawiała się w wileńskich szkołach powszechnych,

gdzie przeprowadzone w tym samym roku badania ankietowe dowiodły, że smak trunków poznało 86,2% uczniów, a 23,5% doznało nawet stanu tzw. upojenia alkoholowego. W jednym z gimnazjów w Bydgoszczy, jak udowodnił Mieczysław Sygnarski, z napojami alkoholowymi zetknęło się aż 95% uczniów (Duchowicz 1928, s. 35–37; Biskupski 2016, s. 102; Krasińska 2012, s. 493). Dlatego czasopisma Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży w Krakowie i Poznaniu stanowią cenne źródło informacji o zaangażowaniu uczniów szkół powszechnych, zawodowych, gimnazjalistów, słuchaczy seminariów nauczycielskich, studentów oraz nauczycieli, katechetów i wychowawców w walkę z alkoholizmem. Zarząd Centrali w osobach o. Mieczysława Kuznowicza i ks. Tadeusza Gałdyńskiego oraz redakcja *Wiadomości Abstynenckich*, później *Młodzieży Abstynenckiej*, zadbali, aby periodyki na bieżąco informowały czytelników o powstawaniu i działalności kół młodzieży abstynenckiej. Dzięki temu zachęcano innych do zainteresowania się kwestią spożywania alkoholu przez dzieci i młodzież. Jak bowiem wynika z analizy zawartości treściowej tych pism, z roku na rok rozszerzała się i różnicowała działalność Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży oraz przybywało jej nowych członków.

Bibliografia

- III. Kurs abstynencki (1927). *Młodzież Abstynencka*, nr 4, s. 56–57.
- Biskupski J. (2016). Zapobieganie alkoholizmowi wśród dzieci i młodzieży w latach 1920–1939. W: R. Matusiak, K. Sigda, K. Koziół (red.). *Zachowania ryzykowne dzieci i młodzieży. Problemy wychowawcze, uzależnienia* (s. 15–26). Lublin–Tarnów–Łapczyca.
- Bursa Szkół Średnich ZMMPiR [<http://bursakrakow.pl/index.php?page=doc&cat=2&doc=18>; 20.04.2020].
- Centrala Kół Młodzieży Abstynenckiej (1925). *Wiadomości Abstynenckie*, nr 1, s. 5.
- Ciechanowski S. (1925). Tytoń a alkohol. I. *Wiadomości Abstynenckie*, nr 2, s. 1–3.
- Ciechanowski S. (1926). Tytoń a alkohol. II. *Wiadomości Abstynenckie*, nr 1, s. 1–2.
- Dalewski T. (1947). O. Kuznowicz, przyjaciel młodzieży. Kraków.
- Duchowicz B. (1928). Dlaczego i w jaki sposób szkoła powinna walczyć z alkoholizmem młodzieży i społeczeństwa? Poznań.
- Faber-Chojnacka A. (1993). Czasopisma dziecięce i młodzieżowe w Krakowie w dwudziestoleciu międzywojennym i ich charakterystyka ilościowa. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze*, z. 7, s. 107–116.
- Faber-Chojnacka A. (1995). Czasopisma krakowskie dla dzieci i młodzieży w dwudziestoleciu międzywojennym. Kraków.
- Faber-Chojnacka A. (1991). Wychowawcza rola czasopism dla dzieci i młodzieży w Krakowie w dwudziestoleciu międzywojennym. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze*, [t.] 6, s. 269–275.
- Jak przygotować założenie Koła abstynenckiego? (1927). *Młodzież Abstynencka*, nr 1, s. 10–11.
- Jelonek-Litewka K., Litewka A. Jelonek Eugeniusz Stanisław [http://www.wadowita.net/eugeniusz_jelonek.php; 21.04.2020].
- Koło Abstynentów Słuchaczy Uniwersytetu Jagiellońskiego (1926). *Wiadomości Abstynenckie*, nr 3–5, s. 5.

- Kraśńska I. (2016). Abstinence in the educational activity and ideas of Father Mieczysław Kuznowicz (1874–1945). *Human Studies. Series of Pedagogy = Людинознавчі студії. Серія: Педагогіка*, nr 2/34, s. 111–122.
- Kraśńska I. (2014a). Abstinence press in Wielkopolska: „Central Paper on Temperance in the Grand Duchy of Poznań” (1843–1845). *Alkoholizm i Narkomania*, nr 3, s. 255–263.
- Kraśńska I. (2018a). Alkoholizm na łamach abstynenckich czasopism lubelskich (1928–1929). *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J: Pedagogia-Psychologia*, nr 2, s. 105–119.
- Kraśńska I. (2014b). Działalność redakcyjno-wydawnicza ks. Henryka Antoniego Szumana na rzecz najmłodszych odbiorców. Na przykładzie „Naszego Przewodnika” (1913–1919). W: I. Michalska, G. Michalski (red.). *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XIX i początkach XX wieku* (s. 299–318). Łódź.
- Kraśńska I. (2012). Działalność Związku Nauczycieli Abstynentów w latach 1924–1929. W: K. Dor-mus, R. Ślęczka (red.). *W kręgu dawnych i współczesnych teorii wychowania. Uczeń – szkoła – nauczyciel* (s. 492–505). Kraków.
- Kraśńska I. (2019). „Młodzież Błękitna” (1928–1929) jako przykład czasopisma szkolnego. W: M. Fedorowicz-Kruszewska, M. Cyrklaff-Gorczyca, T. Kruszewski (red.). *W świecie bibliologii i informatologii. Księga dedykowana Profesor Bronisławie Woźniczce-Paruzel w 70. rocznicę urodzin. Praca zbiorowa* (s. 195–212). Toruń.
- Kraśńska I. (2018b). *Polskojęzyczne czasopisma abstynenckie w latach 1843–1914*. Kraków.
- Kraśńska I. (2015). „Przez abstynencję do poprawy obyczajów i niepodległości”. Działalność Związku Nadziei – organizacji galicyjskiej młodzieży abstynenckiej w świetle pisma „Młodzież” (1906–1907 – 1910–1912). W: R. Bednarz-Grzybek, M. Hajkowska (red.). *Problemy opiekuńczo-wychowawcze w polskim czasopiśmiennictwie. Przeszość i teraźniejszość* (s. 193–203). Lublin.
- Kraśńska I. (2008). Z problematyki walki z alkoholizmem wśród młodzieży galicyjskiej w początkach XX wieku. W: K. Szmyd i J. Dybiec (red.). *Historia wychowania misja i edukacja. Profesorowi Andrzejowi Meissnerowi w 70. rocznicę urodzin i 45-lecia pracy naukowej i nauczycielskiej* (s. 514–522). Rzeszów.
- Kuznowicz M. (1912). Obecny stan polsko-katolickich Stowarzyszeń młodzieży rękodzielniczej i robotniczej w Galicji. W: *Księga pamiątkowa drugiego Kongresu Mariańskiego Polskiego i zarazem wiecu katolickich stowarzyszeń polskich, odbytego w Przemyślu w dniach 26, 27, 28 sierpnia 1911 r.* (s. 193–204). Przemyśl.
- Mółka J. (2006). *Książd Mieczysław Kuznowicz SJ wychowawca młodzieży*. Kraków.
- O czym donoszą nasze Koła? Kraków (1927). *Młodzież Abstynencka*, nr 1, s. 13.
- Od Redakcji (1929). *Związkowiec*, nr 1, s. 1.
- Olpiński T. (1928). Bilans pracy Centrali Krakowskiej. *Młodzież Abstynencka*, nr 3, s. 33–35.
- Padechowicz M. (1946). *Ubył człowiek*. Kraków.
- Romaniuk M.P. (1992). Książd Tadeusz Gałdyński (1891–1941). W: M.P. Romaniuk (red.). *W trosce o trzeźwość narodu. Sylwetki najwybitniejszych działaczy trzeźwościowych XIX i XX wieku oraz antologia ich pism. Praca zbiorowa, t. 2* (s. 89–99). Warszawa.
- Sprawozdanie Centrali Kół Młod[zieży] Abstynenckiej w Krakowie z jej działalności za rok 1928 (1929). *Młodzież Abstynencka*, nr 2, s. 23.
- Sprawozdanie z działalności Centrali Kół Młodzieży Abstynenckiej za rok 1929 (1930). *Młodzież Abstynencka*, nr 2, s. 2–4.

- Statut Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej pod wezwaniem św. Stanisława Kostki w Krakowie (1927). Kraków.
- Stowarzyszenie akademików abstynentów (1926). *Wiadomości Abstynenckie*, nr 1, s. 3–4.
- Theiss W. (2009). Ks. Henryk Szuman – redaktor „Naszego Przewodnika” (1913–1919). W: M. Konepczyński, J. Kunikowski i S. Tomiuk (red.). *Myślenie i działanie pedagoga. Opracowanie dedykowane prof. zw. dr. hab. Zdzisławowi Kosyrzowi z okazji 50-lecia pracy naukowej* (s. 73–86). Warszawa.
- Toporowicz K. (1988). Eugeniusz Piasecki (1872–1947). *Życie i dzieło*. Warszawa–Kraków.
- Tydzień propagandy trzeźwości (1928). *Młodzież Abstynencka*, nr 1, s. 5.
- Tydzień Propagandy Trzeźwości w Krakowie (1927). *Młodzież Abstynencka*, nr 1, s. 8.
- Umowa zawarta między przedstawicielem Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży w Krakowie p. T. Olpińskim, a przedstawicielem Centrali Młodzieży Abstynenckiej w Poznaniu ks. T. Gałdyńskim (1928). *Młodzież Abstynencka*, nr 2, s. 22.
- Zarząd (1928). Akademy o abstynencji. *Młodzież Abstynencka*, nr 2, s. 30–31.
- Ze zjazdu manifestacyjnego młodzieży w sprawie alkoholowej (1930). *Młodzież Abstynencka*, nr 2, s. 10.

STRESZCZENIE

Przedmiotem artykułu jest geneza i analiza zawartości dwóch pism abstynenckich, adresowanych do młodzieży i wydawanych w Krakowie periodyków *Wiadomości Abstynenckie* (1925–1926) i *Młodzież Abstynencka* (1927–1931). Jak wykazały badania, były to organy prasowe zorganizowanej w 1925 r. w Krakowie i w kolejnym roku w Poznaniu Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży. Zainicjował ją o. Mieczysław Kuznowicz – duchowny ze zgromadzenia jezuitów i wychowawca zaniedbanej młodzieży robotniczej i rzemieślniczej. Nadrzędny cel tych pism obejmował informowanie czytelników o funkcjonowaniu Centrali Abstynenckiej Kół Młodzieży, która poprzez różnorodną działalność starała się wpłynąć na ograniczenie spożycia alkoholu wśród polskiej młodzieży. *Wiadomości Abstynenckie* i *Młodzież Abstynencka* nie cieszyły się do tej pory większym zainteresowaniem historyków prasy oraz historyków uzależnień. Tekst powstał na bazie analizy zawartości treściowej tych dwóch periodyków oraz na podstawie wybranej literatury przedmiotu. Przeprowadzone analizy potwierdzają słuszność założenia, że omawiane tytuły, obok innych abstynenckich pism tego okresu, aktywnie włączyły się w zwalczanie nałogów, a zwłaszcza alkoholizmu wśród młodych pokoleń Polaków.

Słowa kluczowe: czasopisma dla młodzieży, prasa abstynencka, abstynencja, alkoholizm, Polska międzywojenna